jako: kao delotvornost epskog odnosa prema arhetipskim naslagama bića srpskog naroda — s jedne, i kao zaokupljenost trajnom privrženošću čovekovom za gorobilje i pitomost cveća, za jesenske pejzaže kao za izdanak tragične volje i opomene o prolaznosti — s druge strane. U Andrićevim pesmama posvećenim prvospomenutom motivu (vidi strane 11, 12, 16, 19, 21, 22, 24) dovedena su do punog smisla likovna prikazanja rasinskog majstora. Folklornoj, slikarskoj naraciji, zakriljenoj gotovo uvek unutrašnjom napregnutošću, a kojom je neimar iz Modrice zadahnuo svoje prizore inspirisane nacionalnom istorijom, mitovima i predanjima, odgovaraju na najbolji način osobena plastičnost pesničkih slika i reljefnost misli u stihovima Radomira Andrića. »Biserje vida« začeto *iznenada* u »očnoj čauri« u neiscrpnoj čežnji budardžije da vidi »više od vidljivog« odrazilo se najvećom žestinom na pesnikov trud da »misao *produži*« i da je, takvu, učini *večnim saputnikom* čovekovim.

Značajno je da pesnik i ovde (u ciklusu *Zlatna leska*), a ne samo u pesmama iz kruga *Žednik*, opservativno uključuje sudbinu samoga bunardžije u njegov rad; i ovde se, sem toga, traži formula o tajni sizifovske pokornosti stvaralačkom poslu.

Dve pesme su, u tom smislu, veoma ilustrativne: *Izvor kraj njega glog* i *Zmaj Radoša Modričanina*. U prvoj, na »nepoznatih dubina glas / iz tamne špilje« nastavlja se himnični pesnikov odziv: »*Vodo večnija od usta / Koja te pomamno piju / Postaješ misao gusta / Za čežnju nam izvesniju*«, da bi odmah zatim, u dinamičnoj slici, bila obuhvaćena majstorova ljudska situacija kao inicijativno osećanje za pesmu: »*U snu anđela oholog / Rukom žednika naslikan / Živi izvor kraj njega glog.*«

Pesmom *Zmaj Radoša Modričanina* Andrić posredno eksplicitira Radoševo shvatanje umetničkog stvaranja i njegovu sudbinsku vezanost za umotvorstvo. Pri tome, pesnik do najdublje uzročnosti razvija odnose između tvorioca i dela, između čovekovih životnih međa i bezgraničja smisaonih mogućnosti ostvarenog umetničkog oblika. Ključ ove pesme skriva se u sintagmatskom izrazu »*plamna žeđ*«. Ovaj izraz je višeznačno dinamičko središte pesme, pri čemu atribut »plamna« ne samo što prevazilazi svoj semantički koren, već pojam »žeđi« intenzifikuje do neutaživosti. Međutim, neutaživosti ne u bukvalnom, biološkom smislu, nego ova »plamna žeđ« je žeđ za *trajnim* koje potrebu organizma premešta u sferu ontološkog napona svesti da tvorevinu i njenog tvorioca objedini uznošenjem u vanvremeno.

Širi misaoni raspon u pesmama iz drugog dela *Bunara Radoša Modričanina* uslovljen je najviše njihovim tematskim materijalom. Od »ispitivanja« tragova majstorove prisutnosti u »milodama« pesnik direktno prelazi na utvrđivanje ljudskog udesa stvaraoca. Radošu Jakovljeviću, koji je — prema Andrićevim rečima — stameno nastojao da »simbolima utisnutim u lica bunara nadoknadi druge svoje nemaštine i neradosti koje mu je podario život« (*Slovo o majstoru Radošu Modričaninu*), presudilo je ono čemu je bio privržen celokupnim svojim bićem — voda: izvor njegove snage da se suprotstavi neukorenjenosti (i zato haosu) egzistencije javio se i kao uvir njegova ovozemaljskog postojanja. Opsesija se, tako, pretvorila u stvarnost a umetnost je, još jedanput, potvrdila svoju nerazdvojnost od smrti: ispunjenost životnoga puta i stvaralačke sudbine iskazala se kroz doslednost sižejnim podsticajima življenja i prevladavanja takvog opstajanja u vremenu (»*U bunarskoj tepsiji / neimarev osta vid*«, — pesma *Smrt bunardžije*).

Na ovaj način izražena, poetička načela Radomira Andrića dostižu svoju najvišu tačku u pesmi *Zabrežja*. Ti stihovi su, ujedno, pesnička eksplikacija nadsvesnih spona života i smrti, umetnosti i stvarnosti i njihovih uzajamnih prožimanja. *Zabrežje* je, u stvari, umno raslojavanje i komentar strukturnih planova knjige kao celine. Na jednoj strani je objašnjena unutrašnja vokacija i lepota, nadmoć poziva Stvaraoca (»*Muk svijen u srcu kamena čeka / Ko ga ču posta mu drag gost*«); na drugoj, eksplikovana je fatalna nerazlučivost *istinâ* dosegnutih poetskim saznavanjem i utočišta života koje je dosuđeno težinom i dalekosežnošću tih istina (»*Smrt dobija svoj zavičaj tamo / Gde pre nje istina o njoj stigne*«).

Iz našeg ugla gledanja, knjiga *Bunari Radoša Modričanina* pokazuje se kao poezija osobena, pre svega, po inspirativnoj svojoj osnovi. Drugo, Andrić se nesumnjivo uspešno ogledao na označenim motivskim uzdanicama. U tome su mu od naročite pomoći bili: svež jezički sklop, zvukovno-ritmička gibanja, utanačena i jasna unutrašnja logika iskaza. Međutim, misao mu je u mnogo navrata »neizrezbarena«, nedovršena, svakodnevna. U pesmama kao što su *Usudne lestve*, *Sneno dete*, *Zračni sužanj*, Andriću naglo ponestaje daha, kreativna vrela kao da »presušuju« i on pravi »rezove« od kojih pesma biva štura u slici, suvoparna u misli-vodilji, melodiozno odveć laka. Čini nam se još da njegova veština u smenjivanju ritmičkih kadenci u strofama, i sposobnost pokretanja unutrašnjih smislova u reči — nisu dostigle mogući stepen prirodne izražajnosti našega jezika. Postojaniji rad na tome doneo bi značenjskoj obuhvatnosti Andrićevih pesama mnoge nove kvalitete.

Jovan Pejčić

RISTO TRIFKOVIĆ: »NOVE PRIČE, OPET«

»Veselin Masleša«, Sarajevo, 1973.

Nove priče, opet Ristа Trifkovića i nove priče su i priče opet su. Nove su, jer se po prvi put publikuju u knjizi kao celina, jer su traganja po novim motivskim područjima, jer su susreti sa razgrađenijim situacijama sveta, s drukčijim ljudskim stanjima, izlazima i beznađima, životima i životarenjima. Priče opet su, jer potvrđuju izuzetnu autorovu veštinu pripovedanja koju i ranije Trifkovićeve knjige proze svedoče kroz već niz puta do sada naglašene oblike ovog pripovedača: smisao za detalj, za nijansu, za kratak, simultan portret, nekonvencionalan sled svesti, psihološke prolaze i varničenja, smisao za orijentaciju u zagušljivim provincijskim sredinama, za jezik, za reč, višeznačnu, višeslojnu, funkcionalnu, kumulativnu, tačnu i slobodnu pri svem tom u svojoj iskonskoj golotinji, prozračnosti i vedrini.

Trifković je, dakle, »rođeni pripovedač«, a ova knjiga domaša sve to najbolje što je Trifković kao pripovedač već ostvario i nameće se čitaocu i ostalih Trifkovićevih dela, poznavaoca njegovih proza, pre svega, kao veština pripovedanja i dalje produbljavanje bezizlaza »posnih duša« koje sve naglije, gušće, naseljavaju krug što ga je Trifković opisao već prvim pripovedačkim ostvarenjima, na način samosvojan, autentičan.

Novu svoju knjigu Trifković je sačinio od jedne cele knjige kratkih proza *Saga o Dumakovcu*, potom ciklusa pripovesti *(H)umoristički kolaž* i najzad TV-sotije *Veliki pomak ili Ferhat i Ferhat*.

Ovo je jedna knjiga o malom, »posnom čoveku« svih provincija i svih metropola, svih relacija i koordinata, svih stvarnosti i klima. Drugog čoveka, drukčijeg, izvan i pored ovog o kome Trifković govori celinom svoga dela — nema, ali to nije samo njegova krivica, krivica čoveka, već jedno opšte stanje ljudskosti isparcelisano mnogobrojnim udesnostima i promenama.

Neko će pomisliti kako Trifković specijalno traga za ovakvim svojim junacima, malodušnim i otromboljenim, u glavi nesigurnim, u dušu pogođenim prazninom i jalovošću, do srži razdrtim, podeljenim protivrečnostima, neskladom iskustva i saznanja, svakodnevice i nade, života i želje za životom; neko će, dakle, pomisliti da se Trifković posebno trudi da ljudska stanja i egzistentne situacije učini što naturalističkijim, presnijim, vulgarnijim, grubljim, bezizglednijim i, naravno, prevariće se. Jer sve o čemu govori, o čemu i kome piše — Trifkoviću je na dohvatu ruke, u najprisnijoj mu svakodnevici, jutrom, podnevom i večerom na putu, na prelazima, u pogledu, u osećanju, u misli. Nema ovde, dakle, bizarnosti, nema veštačkih spojeva banalnog i višeg, metafizičkog i prizemnog, kaljavog, mutnog, posnog. Trifkovićeva zasluga je i u tome što takav život u korenu ume da oseti, da ga u svoje delo prenese autentično, nedirnuto, sa svim njegovim začinima i ukusima.

Trifkoviću je stalo do toga da nas pokaže onakvim kakvi u ovo oskudno vreme jesmo, da nas privoli da se ogleднemo u ogledalu svoga lika. Njegove su pripovedačke odlike to što uporno istrajava na zacrtanom, to što svoju apuritansku, neliterarizovanu pripovedačku fizionomiju ne menja.

Dragoljub Jeknić

PRIMLJENE KNJIGE

Božidar Milidragović: *Đubrište naslada*, roman, Matica srpska, 1973.
David Albahari: *Porodično vreme*, pripovetke, Matica srpska, 1973.
Miša Stanisavljević: *Knjiga senki*, Slovo ljubve, Beograd, 1973.
Pjotr Vegin: *Spiralne stepenice*, prevela Olivera Šijački, »Stražilovo«, Novi Sad, 1973.
Dragorad Dragičević: *Kako devojčice vole*«, »Prosveta«, 1973.
Manojle Gavrilović: *Sunce i kočije*, »Prosveta«, 1973.
Krstivoje Ilić: *Razdor u sluhu ruže*«, »Prosveta«, 1973.
Milorad Đurić: *Sunce i preci*, »Prosveta«, 1973.
Đoko Stojičić: *Pripitomljavanje zla*, »Bagdala«, Kruševac, 1973.
Janko Vujinović: *Mukla raspuklina*, »Bagdala«, Kruševac, 1973.
Dragomir Ćulafić: *Druga java*, »Bagdala«, Kruševac, 1973.
Vladimir Ličina: *Na slankamenskom bregu*, »Bagdala«, Kruševac, 1973.
Laza Lazić: *Ploveći čardak*, Matica srpska, 1973.
Ranko Simović: *Vreme i potom*, Matica srpska, 1973.
Dimitar Baševski: *Vraćanje*, »Bagdala«, Kruševac, 1973.
Milovan Aleksić: *Besnilo velikog pauka*, »Bagdala«, Kruševac, 1973.
Radoslav Milošević: *Nad ponorom*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.
Nedeljko Babić: *Zavičaj*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.
Krešimir Šego: *Žeđ pojilišta*, »Svjetlost«, Sarajevo«, 1973.
Ranko Sladojević: *Ravgozori*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.
Mubera Mujagić: *Trenutak sa dva postojanja*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.
Hazim Akmadžić: *Greh pesme*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.
Svetko P. Reljić: *Vosak i vatra*, »Svjetlost«, Sarajevo, 1973.
Milan Lalić: *Psalmi i druge pesme*, Matica srpska, »Prva knjiga«, 1973.
Zlatko Benka: *Demon ali gde*, Matica srpska, »Prva knjiga«, 1973.
Sonja Kostić: »*Samo tišinu čujem*«, Matica srpska, »Prva knjiga«, 1973.
Nenad Radanović: *Tjesnac*, »Svjetlost«, »Biblioteka horizonti«, 1973.
Valerijan Žujo: *Da nije nas*, »Veselin Masleša«, Sarajevo, 1973.
Bojan Jovanović: *Bacanje kamenčića*, »Gradina«, Niš, 1973.
Ante Lisica: *Duboko u snu*, Čakavski sabor-katedra za književnost i kulturu, Split, 1973.
Sergije Mihajlović: *Pesme*, »Bagdala«, Kruševac, 1973.
Georgije Vinković: *Krugom varke*, autorovo izdanje, 1973. Novi Sad.
Slobodan Zubanović: *Kupatilo*, »Prosveta«, Beograd, 1973.
Momčilo Milankov: *Junak našeg doba*, Radnički univerzitet »Radivoj Ćirpanov«, »Kairos«, Novi Sad, 1973.
Radojica Tautović: *Hefest u svemiru*, »Kruševac«, »Bagdala«, 1973.
Stojanka Grozdanov Davidović: *Nekuda nigotkuda*, »Ulaznica«, Zrenjanin, 1973.